

بررسی رابطه بین ساختار کلاس درس با مهارت‌های شناختی و باورهای انگیزشی

دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر دامغان

کوثر کسائی^۱، آیه هاشمی^۲

۱. کارشناس ارشد، روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه علوم و تحقیقات تهران، آموزگار مرکز جامع سنجش، آموزش، توان‌بخشی و مداخله بهنگام رشدی_تربیتی منطقه ۳ تهران، ایران. (نویسنده مسئول).
۲. کارشناس ارشد، زمین‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود، آموزگار مدرسه ابتدایی پسرانه سما دامغان، ایران.

فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، دوره پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۴۰۲، صفحات ۲۴۹-۲۵۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین ساختار کلاس درس با مهارت‌های شناختی و باورهای انگیزشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر دامغان بود. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی انتخاب شد. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر دامغان به تعداد ۳۶۰ نفر بودند که بر اساس جدول مورگان به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده تعداد ۱۸۶ نفر انتخاب گردیدند. ابزار اندازه‌گیری سه پرسشنامه باورهای انگیزشی پیتریچ و دی گروت (۱۹۹۰)، مهارت‌های شناختی کرمی (۱۳۸۱) و ساختار کلاس درس بلک برن (۱۹۹۸) می‌باشد. داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون با نرم‌افزار SPSS 20 مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد بین ساختار کلاس درس با مهارت‌های شناختی و باورهای انگیزشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر دامغان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج رگرسیون گام‌به‌گام در گام اول حمایت خودمختارانه، در گام دوم وظایف انگیزشی و در گام سوم ارزشیابی تبحری وارد الگوی پیش‌بینی شده است و این سه متغیر با هم توانسته‌اند ۵۸ درصد تغییرات مهارت‌های شناختی و ۴۷ درصد تغییرات باورهای انگیزشی را پیش‌بینی کنند.

واژه‌های کلیدی: ساختار کلاسی، مهارت‌های شناختی، باورهای انگیزشی.

مقدمه

مهارت های شناختی راه هایی هستند که مغز دانش آموزان به خاطر می آورد، استدلال می کند، توجه را به خود جلب می کند، مشکلات را حل می کند، فکر می کند، می خواند و یاد می گیرد. مهارت های شناختی به دانش آموزان کمک می کند اطلاعات جدید را برداشتن آن اطلاعات و توزیع آن در مناطق مناسب در مغز دانش آموزان پردازش کنند. وقتی بعداً به آن اطلاعات نیاز پیدا کردید، مغز دانش آموزان نیز از مهارت های شناختی برای بازیابی و استفاده از آن اطلاعات استفاده می کند (گارسیا و پینتریش^۱، ۲۰۲۳). با توسعه مهارت های شناختی، به مغز دانش آموزان کمک می کند این فرآیند را سریع تر و کارآمدتر تکمیل کنند و اطمینان حاصل کنند که اطلاعات جدید را درک کرده و به طور مؤثر پردازش می کنند (تریستانی و نوسانترا^۲، ۲۰۲۲).

انگیزش به عنوان یکی از شاخص ها و عوامل مؤثر در یادگیری و عملکرد انسان انگیزش پیشرفت به میل یا اشتیاق برای دستیابی به موفقیت و مشارکت در فعالیت هایی اطلاق می شود که موفقیت آن ها به تلاش و توانایی فرد بستگی دارد (صابت^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). رایکمن که یکی از برجسته هاست نظریه پردازان انگیزش پیشرفت معتقدند که آینده هر جامعه به سطح فعلی انگیزش پیشرفت دانش آموزان بستگی دارد و در نتیجه شرایط آن جامعه را می توان در نهایت با ارتقا و بهبود انگیزش پیشرفت دانش آموزان بهبود بخشید (وانگ^۴ و همکاران، ۲۰۲۱). در جریان توسعه نظریه انگیزش پیشرفت، او همچنین پیشنهاد کرد که به منظور افزایش نیاز به پیشرفت فردی، می توان آن را به کودکان، نوجوانان و حتی بزرگسالان آموزش داد از آنجایی که بر اساس طبق نظریه استیپک، باورها، ارزش ها و احساسات مرتبط با پیشرفت تحت تأثیر شرایط محیطی و تغییرات رشدی است. یافته های تحقیقات نه تنها اهمیت انگیزش پیشرفت را در رشد و موفقیت جوامع تأیید می کند، بلکه از این ایده حمایت می کند که انگیزش پیشرفت را می توان از طریق ارائه الگوها و آموزش ها مناسب بهبود بخشید. (شن و کراچر^۵، ۲۰۱۸).

کلاس درس یکی از محیط هایی است که دانش آموزان بیشتر وقت خود را در آن می گذرانند و کیفیت آن نقش مهمی در ادراک، احساسات و تجربیات آن ها دارد. دانش آموزان بیشتر مهارت های احساسی مورد نیاز خود را در محیط کلاس یاد می گیرند؛ بنابراین مطالعه ادراکات و عواطف دانش آموز در کلاس درس بسیار مهم است (براتی سده، ۱۴۰۲). ساختار کلاس شامل سازمان دهی و طراحی کلاس درس است و زمینه ای است که به دانش آموزان کمک می کند تا دانش خود را در مورد محیط اطراف خود شکل دهند. بر اساس تئوری اهداف پیشرفت، بافت و ساختار آموزشی بر عملکرد، انگیزه و هیجانات دانش آموزان تأثیر غیرقابل انکاری دارد (چن^۶، ۲۰۱۴).

ساختار کلاس از سه جنبه شامل وظیفه، ارزشیابی و اختیار تشکیل شده است. تکالیف بر اهمیت، جذابیت و ارتباط فعالیت یادگیری تمرکز دارند. وظیفه به سطح تنوع، چالش برانگیز بودن و قابل کنترل بودن اشاره دارد. ایجاد انگیزه در دانش آموزان در

¹ - Garcia & Pintrich

² - Trisanti, & Nusantara

³ - Sabet

⁴ - Wang

⁵ - Shen, Croucher

⁶ - Chen

کلاس درس بر حضور دانش آموزان در کلاس تأثیر می گذارد. ارزشیابی شامل ارائه بازخورد به فراگیران به منظور افزایش آگاهی است و برانگیختن آن ها و تمرکز ارزشیابی درجه ای است که معلم بر اهمیت نمرات تأکید دارد. ارزشیابی خشن مربوط به میزانی است که دانش آموزان ارزیابی ها را چنان ناامیدکننده می بینند که در موفقیت تحصیلی آن ها اختلال ایجاد می کند. اختیار یعنی دادن فرصتی به فراگیران برای تصمیم گیری و مسئولیت در مورد درس. این سه بعد می توانند بر انگیزه دانش آموزان تأثیر بگذارند (نورآبادی، سوچیپتو، جوهاریان، گوناوان^۱، ۲۰۱۸).

پاتال^۲ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی نقش ساختار کلاس درس بر باورها، مشارکت و پیشرفت شایستگی تحصیلی دانش آموزان تأثیرگذار گزارش کردند. در پژوهشی گارسیا و پینتریش^۳ (۲۰۲۳) دریافتند ساختار کلاس درس بر تنظیم انگیزه و راهبردهای خودتنظیمی تأثیر دارد. چئون^۴ و همکاران (۲۰۲۰) مشاهده کردند ساختار کلاس درس به روشی حامی خودمختاری بر مهارت های تحصیلی دانش آموزان تأثیر مثبت دارد. براتی سده (۱۴۰۲) گزارش کردند رفتار معلم و ساختار کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی تأثیر دارد. در پژوهشی امیری دوماری و همکاران (۱۴۰۲) نشان دادند بین ادراک از ساختار کلاس درس با عملکرد تحصیلی و خودکارآمدی دانشجویان رابطه مستقیم و معناداری مشاهده شد، قدم پور و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تأیید کردند ادراک از محیط کلاس درس با سرزندگی تحصیلی رابطه علی مستقیم دارد، در پژوهشی خالقی و همکاران (۱۴۰۰) بر اساس نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که ادراک محیط کلاس با سازگاری تحصیلی رابطه مثبت و معنادار دارد. با توجه به نتایج به دست آمده توصیه می شود برای افزایش سازگاری تحصیلی، معلم مطالب درسی را به صورت چالش انگیز ارائه دهد و نقش انتخاب یادگیرنده را در فرآیند کلاس درس موردتوجه قرار دهد، مطالب را به صورت جذاب ارائه دهد تا یادگیرنده احساس لذت کرده و موضوع درسی علاقه مند شود، به علاوه توجه به گزینش اهداف سازگارانه نیز به افزایش سازگاری یادگیرندگان کمک می کند.

بدون شک معلم بخصوص در آموزش ابتدایی یکی از مهم ترین عوامل محیط آموزشی است. اوست که با شناخت تک تک دانش آموزان و امکانات و کمبودها، به تجهیز محیط آموزشی پرداخته و آن را سازمان دهی می کند و اساسی ترین عامل برای ایجاد شرایط مطلوب جهت تحقق هدف های آموزشی است. ویژگی های شخصیتی و علمی معلم در فرایند تربیت تأثیری غیرقابل انکار دارد و تجربه ای که معلم طی سال ها خدمت خود، از نظر نحوه برخورد با دانش آموزان و طرق آموزش مطالب، می اندوزد بسیار بارز است. معلمان تأثیری قوی و پایدار بر دانش آموزانشان دارند. آن ها به طور مستقیم بر چگونگی یادگیری دانش آموزان، آنچه یاد می گیرند، مقداری که یاد می گیرند و طریقی که با یکدیگر و دنیای اطرافشان ارتباط برقرار می کنند تأثیر می گذارند. درک این نکته که معلمان چگونه می توانند نتایج مثبتی چون پیشرفت تحصیلی خوب، نگرش مثبت درباره مدرسه، علاقه به یادگیری و دیگر

^۱ - Nurabadi, Sucipto, Juharyanto, Gunawan

^۲ - Patall

^۳ - Garcia, & Pintrich

^۴ - Cheon

نتایج مطلوب را در زندگی دانش آموزان افزایش دهند، بسیار مهم است. لذا سؤال اصلی پژوهش چنین است که آیا بین ساختار کلاس درس با مهارت های شناختی و باورهای انگیزشی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی انتخاب شد. جامعه آماری پژوهش دانش آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر دامغان به تعداد ۳۶۰ نفر بودند که بر اساس جدول مورگان به روش نمونه گیری تصادفی ساده تعداد ۱۸۶ نفر انتخاب گردیدند. ابزار اندازه گیری سه پرسشنامه باورهای انگیزشی پینترچ و دی گروت (۱۹۹۰)، مهارت های شناختی کرمی (۱۳۸۱) و ساختار کلاس درس بلک برن (۱۹۹۸) می باشد. همچنین جهت برآورد ضریب پایایی آزمون از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آلفا برای پرسشنامه ها به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۸۹ و ۰/۸۱ به دست آمد. در نتیجه پایایی پرسشنامه ها تأیید شد. داده های به دست آمده با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون با نرم افزار SPSS 20 مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته ها

جدول ۱. آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مبنی بر نرمال بودن داده ها

خرده مقیاس	آزمون کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری
ساختار کلاس	۰/۷۲	۰/۳۶
مهارت های شناختی	۰/۶۴	۰/۲۵
باورهای انگیزشی	۰/۹۳	۰/۱۹

نتایج جدول ۱ نشان می دهد آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در رابطه با متغیرهای پژوهش ساختار کلاس، مهارت های شناختی و باورهای انگیزشی در سطح ۹۵ درصد معناداری نیست لذا می توان گفت متغیرها از توزیع نرمال برخوردار است و با فرض قرار داشتن متغیر در مقیاس فاصله ای می توان از آمار پارامتریک جهت تحلیل داده ها استفاده کرد.

جدول ۲. رابطه بین ساختار کلاس درس با مهارت های شناختی و باورهای انگیزشی

متغیرها	مهارت های شناختی	باورهای انگیزشی
ضریب همبستگی	۰/۶۳	۰/۵۹
ساختار کلاس درس	سطح معناداری	۰/۰۰۱

نتایج جدول ۲ حاکی از آن است که، بین ساختار کلاس درس با مهارت های شناختی ($r=0/63$) و بین ساختار کلاس درس با باورهای انگیزشی ($r=0/59$) رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد ($p<0/01$).

جدول ۳. خلاصه رگرسیون بررسی تأثیر ابعاد ساختار کلاس با مهارت های شناختی

گام	متغیر	R	R ² تعدیل شده	F تغییر	B استاندارد	Sig
۱	حمایت خودمختارانه	۰/۵۷	۰/۴۱	۱۹۸/۴۵	۰/۵۷	۰/۰۰۱
۲	حمایت خودمختارانه + وظایف انگیزشی	۰/۶۳	۰/۵۱	۱۷۶/۷۰	۰/۴۹	۰/۰۰۱
۳	حمایت خودمختارانه + وظایف انگیزشی + ارزشیابی تبحری	۰/۶۵	۰/۵۸	۱۰۳/۸۸	۰/۳۸	۰/۰۰۱
					۰/۲۴	
					۰/۱۹	

همان طور که نتایج جدول ۳ نشان می دهد، در گام اول حمایت خودمختارانه بیشترین پیش بینی را از مهارت های شناختی داشته است. این متغیر به تنهایی توانسته ۴۱ درصد تغییرات مهارت های شناختی را پیش بینی کند. این پیش بینی با توجه به مقدار F (۱۹۸/۴۵) در سطح ۹۹ درصد معنی دار است.

در گام دوم وظایف انگیزشی وارد الگوی پیش‌بینی شده است و این دو متغیر با هم توانسته‌اند ۵۱ درصد تغییرات مهارت‌های شناختی را پیش‌بینی کنند؛ یعنی متغیر وظایف انگیزشی ۱۰ درصد تغییرات مهارت‌های شناختی پیش‌بینی کرده است. این پیش‌بینی با توجه به مقدار $F(176/70)$ در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است. در گام سوم ارزشیابی تبحری وارد الگوی پیش‌بینی شده است و این سه متغیر با هم توانسته‌اند ۵۸ درصد تغییرات مهارت‌های شناختی را پیش‌بینی کنند؛ یعنی متغیر ارزشیابی تبحری ۷ درصد تغییرات مهارت‌های شناختی پیش‌بینی کرده است. این پیش‌بینی با توجه به مقدار $F(103/88)$ در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است.

جدول ۴. خلاصه رگرسیون بررسی تأثیر ابعاد ساختار کلاس با باورهای انگیزشی

گام	متغیر	R	R ² تعدیل شده	F تغییر	B استاندارد	Sig
۱	حمایت خودمختارانه	۰/۴۶	۰/۳۳	۱۰۴/۷۶	۰/۴۶	۰/۰۰۱
۲	حمایت خودمختارانه + وظایف انگیزشی	۰/۵۱	۰/۴۲	۹۹/۸۶	۰/۳۲ ۰/۲۹	۰/۰۰۱
۳	حمایت خودمختارانه + وظایف انگیزشی + ارزشیابی تبحری	۰/۵۳	۰/۴۷	۹۳/۰۵	۰/۲۹ ۰/۲۱ ۰/۱۵	۰/۰۰۱

همان‌طور که نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، در گام اول حمایت خودمختارانه بیشترین پیش‌بینی را از باورهای انگیزشی داشته است. این متغیر به تنهایی توانسته ۳۳ درصد تغییرات باورهای انگیزشی را پیش‌بینی کند. این پیش‌بینی با توجه به مقدار $F(104/76)$ در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است. در گام دوم وظایف انگیزشی وارد الگوی پیش‌بینی شده است و این دو متغیر با هم توانسته‌اند ۴۲ درصد تغییرات باورهای انگیزشی را پیش‌بینی کنند؛ یعنی متغیر وظایف انگیزشی ۹ درصد تغییرات باورهای انگیزشی پیش‌بینی کرده است. این پیش‌بینی با توجه به مقدار $F(99/86)$ در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است. در گام سوم ارزشیابی تبحری وارد الگوی پیش‌بینی شده است و این سه متغیر با هم توانسته‌اند ۴۷ درصد تغییرات باورهای انگیزشی را پیش‌بینی کنند؛ یعنی متغیر ارزشیابی تبحری ۵ درصد تغییرات باورهای انگیزشی پیش‌بینی کرده است. این پیش‌بینی با توجه به مقدار $F(93/05)$ در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین ساختار کلاس درس با مهارت‌های شناختی و باورهای انگیزشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر دامغان بود. نتایج نشان داد بین ساختار کلاس درس با مهارت‌های شناختی و باورهای انگیزشی رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد و بر اساس نتایج رگرسیون گام‌به‌گام در گام اول حمایت خودمختارانه، در گام دوم وظایف انگیزشی و در گام سوم ارزشیابی تبحری وارد الگوی پیش‌بینی شده است و این سه متغیر با هم توانسته‌اند ۵۸ درصد تغییرات مهارت‌های شناختی و ۴۷ درصد تغییرات باورهای انگیزشی را پیش‌بینی کنند.

این نتایج با یافته‌های پاتال^۱ و همکاران (۲۰۲۳)، گارسیا و پینتریچ^۲ (۲۰۲۳)، چئون^۱ و همکاران (۲۰۲۰)، برای سده (۱۴۰۲)، امیری دوماری و همکاران (۱۴۰۲)، قدم پور و همکاران (۱۴۰۲) و خالقی و همکاران (۱۴۰۰) همخوانی دارد.

^۱ - Patall,

^۲ - Garcia, & Pintrich

بنابراین چنین استنباط می‌شود ساختار کلاس درس، فضای منحصربه‌فردی حاکم بر هر کلاس درس است و برای آنکه امر آموزش و یادگیری به نحو نیکویی انجام بشود، بایستی ساختار مطلوب و مناسبی در کلاس‌ها دایر باشد؛ چراکه مطلوبیت یا عدم مطلوبیت ساختار کلاس، می‌تواند بر تعاملات معلم و دانش‌آموز، فرایند یادگیری یاردهی، استفاده بهینه از زمان آموزشی و ... اثرات سازنده یا مخربی داشته باشد. علاوه بر این، وجود روابط مثبت و هدف‌دار بین معلم و دانش‌آموز و همچنین دانش‌آموزان با یکدیگر، افزایش مشارکت دانش‌آموزان، کاهش رفتار مخرب، افزایش رضایت و علاقه داشتن به درس و یادگیری، ایجاد خودشکوفایی در دانش‌آموزان و ... می‌تواند نقش تعیین‌کننده داشته باشد. درنهایت می‌توان چنین استنباط کرد که تعاملات سازنده و هدفمند بین معلم و دانش‌آموز، می‌تواند جوّی از باورهای انگیزشی را در کلاس پدید آورد، تنش‌های کلاسی را کاهش دهد و زمینه مشارکت بهتر و بیشتر دانش‌آموزان را در مباحث کلاسی و درسی فراهم آورد و نتیجه چنین امری، باعث بهبود باورهای انگیزشی دانش‌آموزان خواهد شد.

منابع

- امیری دوماری، الهه؛ جناآبادی، حسین؛ مرزیه، افسانه (۱۴۰۲). رابطه میان ادراک از ساختار کلاس درس با عملکرد تحصیلی دانشجویان از طریق نقش واسطه‌ای خودکارآمدی (مطالعه موردی دانشجویان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه سیستان و بلوچستان)، راهبردهای نو در روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۷، ۸۳-۱۰۱.
- براتی سده، مهدی (۱۴۰۲). نقش رفتار معلم و ساختار کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی، اولین همایش بین‌المللی جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و آموزش و پرورش با رویکرد نگاهی به آینده.
- خالقی، رثوفه السادات؛ ابوالمعالی الحسینی، خدیجه؛ میرهاشمی، مالک (۱۴۰۰). مدل ساختاری تبیین رابطه بین ادراک محیط کلاس درس و سازگاری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر بر اساس نقش میانجی گر ساختار انگیزش انطباقی و غیر انطباقی، فصلنامه توسعه- آموزش جندی‌شاپور، ۱۲، ۱-۱۰.
- قدم پور، عزت اله؛ قره ویسی، سمیرا؛ سلیمانی، مجید (۱۴۰۲). بررسی رابطه ادراک از محیط کلاس درس و سرزندگی تحصیلی: نقش واسطه‌ای پیوند با مدرسه، تعلیم و تربیت، ۱۵۳، ۱۷۳ - ۱۸۸.
- Chen, A. (2014). Goals, Interests, and Learning in Physical education. The Journal of Educational Research, 97, 1-10.
- Cheon, S. H., Reeve, J., & Vansteenkiste, M. (2020). When teachers learn how to provide classroom structure in an autonomy-supportive way: Benefits to teachers and their students. Teaching and Teacher Education, 90, 103004.
- Garcia, T., & Pintrich, P. R. (2023). Regulating motivation and cognition in the classroom: The role of self-schemas and self-regulatory strategies. In *Self-regulation of learning and performance* (pp. 127-153). Routledge.
- Nurabadi, A., Sucipto, S., Juharyanto, J., & Gunawan, I. (2018). The Implementation of Education Management Standards in the School Laboratory State University of Malang for Improving Educational Quality. In 3rd International Conference on Educational Management and Administration (CoEMA 2018). Atlantis Press

¹ - Cheon

- Patall, E. A., Yates, N., Lee, J., Chen, M., Bhat, B. H., Lee, K., ... & Hanson, D. J. (2023). A meta-analysis of teachers' provision of structure in the classroom and students' academic competence beliefs, engagement, and achievement. *Educational Psychologist*, 1-29.
- Sabet, M. K., Dehghannezhad, S., and Tahriri, A. (2018). The relationship between Iranian EFL teachers' self-efficacy, their personality and students' motivation. *Int. J. Educ. Literacy Stud*, 6, 7-15.
- Shen, T., Croucher, S. M. (2018). A cross-cultural analysis of teacher confirmation and student motivation in China, Korea, and Japan. *J. Intercult. Commun*, 47, 1404-1634.
- Trisanti, L. B., & Nusantara, T. (2022). The influence of infusion learning strategy on students' mathematical argumentation skill. *International Journal of Instruction*, 15(2), 277-292.
- Wang, Y., Derakhshan, A., and Zhang, L. J. (2021). Researching and practicing positive psychology in second/foreign language learning and teaching: the past, current status and future directions. *Front. Psychol*, 12, 731721.